

HISTÒRIA I «BONES MINORIES»: UNA MIRADA PAUSADA I CONSERVADORA AL PAÍS I EL SEU PASSAT

FRANCESC VILANOVA I VILA-ABADAL¹

Universitat Autònoma de Barcelona - Fundació Carles Pi i Sunyer

Lliurat el 3 de juny de 2022. Acceptat el 18 de juny de 2022.

RESUM

L'ofici d'historiador de Ramon d'Abadal i de Vinyals, que comença en la segona dècada del segle xx i s'allarga prop de seixanta anys, està molt condicionat per la seva posició política i ideològica, una gran capacitat tècnica, erudita i intel·lectual, i un sentit de pertinença nacional i social molt marcat. Aquest text ressegueix la seva biografia personal i intel·lectual per indicar els principals trets de com va interpretar i plantejar la història del país des d'una posició personal molt singular: el valor de les minories socials com a element director de la història col·lectiva.

PARAULES CLAU

Jordi Rubió i Balaguer, Jaume Vicens Vives, minories, Catalunya carolíngia.

1. Francesc.Vilanova@uab.cat. [Orcid.org/0000-0003-3245-0877](https://orcid.org/0000-0003-3245-0877). Aquest article ha estat elaborat en el marc del projecte I+D *Estado y dinámicas nacionales en España (1931-1978)*. PID2019-105464GB-I00 / AEI / 10.13039 / 501100011033.

History and “good minorities”: a careful and conservative look at the country and its past

ABSTRACT

The role of historian of Ramon d'Abadal i de Vinyals, which begins in the second decade of the 20th century and extends for close to sixty years, is greatly conditioned by his political-ideological position, a great technical, erudite and intellectual capacity, and a very marked sense of national and social belonging. This text retraces his personal and intellectual biography to explain the main traits of how he interpreted and posed the history of the country from a very singular personal position: the value of social minorities as a leading element of the collective history.

KEYWORDS

Jordi Rubió i Balaguer, Jaume Vicens Vives, minorities, Carolingian Catalonia.

I. INTRODUCCIÓ

«Hay que admitir que la marcha del mundo la hace en verdad la masa, pero la dirige una minoría, cuando no individuales excepciones. Si la masa constituye la base, las minorías selectas constituyen el ala marchante y dirigente de la evolución histórica».²

Arran de la publicació de la seva primera gran obra historiogràfica, *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*,³ que va ser la targeta de presentació per a un cert públic d'un medievalista català de més de seixanta anys, de qui no es coneixia cap obra rellevant abans de la guerra —era més conegut per la seva

2. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1965), *Discurs en el banquet de despedida*, Coloquio Hispano-Francés (Madrid, 21 abril 1965). Text mecanografia inèdit (Arxiu Abadal del Pradell, AAP).

3. Primera edició: Barcelona, Aymà, 1948. L'any 1970 va ser reeditat en el segon volum de la recopilació de textos abadalianos *Dels visigots als catalans*, Barcelona, Edicions 62, 1970, a cura de Jaume Sobrequés. La darrera edició a Pamplona, Urgoiti editores, 2003.

trajectòria política, primer a Acció Catalana i, després, a la Lliga Catalana, dirigint el seu diari de capçalera, *La Veu de Catalunya*—, Ramon d'Abadal va ser el protagonista d'un article de Jaume Vicens Vives, el rupturista i renovador catedràtic d'Història Econòmica —un jove de 38 anys, si hom contemplava el panorama docent de la Universitat de Barcelona en aquells anys— en la revista per excel·lència de l'acadèmia historiogràfica espanyola del moment. A l'article, Vicens assenyalava que Abadal havia creat un «prototipo historiográfico», allunyat definitivament dels grans mals que havien atacat la historiografia catalana del passat i, sobretot, la medievalística del país: el que havia fet Abadal era el contrari de «la improvisación metodológica y técnica de un lado, y el sentimentalismo romántico, de otro».⁴

En la seva recepció de l'obra, Jaume Vicens no anava més enllà en les seves precisions, però el «prototipo historiográfico» que plantejava amagava alguna cosa més que una proposta metodològica renovadora dels estudis de l'alta edat mitjana catalana. Darrere d'aquesta primera obra es podia endevinar el perfil d'un projecte historiogràfic més complex i ampli: la lectura de la història de Catalunya —fos la de l'alta edat mitjana, o del 1714 i les seves conseqüències— des d'un punt de vista català i catalanista, però conservador (moderat potser seria un adjectiu més adequat?) i sense la «pruïja nacionalista»⁵ que, amb «les obsessions politicosocials han fet derivar la historiografia més o menys conscientment, per camins errats, bé de fantasia, bé d'exageració...».⁶ El que explica la rellevància d'aquesta proposta és que va ser creada i defensada pel que en podríem dir l'únic practicant que va tenir i, tanmateix, va ser llegida i comentada amb un respecte que no hauria tingut qualsevol altra proposta unipersonal. Tot i que, a la seva mort, Ramon d'Abadal deixava alguns deixebles —ell n'hauria dit col·laboradors, ja que no es considerava mestre de ningú, i encara menys treballant des de fora de la Universitat— que van continuar la seva *opus magna*, la *Catalunya carolíngia* (Josep M. Font i Rius, Eduard Junyent, Anscari M. Mundó, etc.), cap d'ells ni altres historiadors del mateix món van projectar un perfil tan clar d'una via conservadora-moderada cap a la construcció d'una

4. J. VICENS VIVES (1949), «L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època», *Hispania*, IX, 34, p. 154-162.

5. RAMON D'ABADAL (1962), «Introducció» a *Moments crucials de la història de Catalunya*, Barcelona, Vicens Vives, p. XXXI-XXXII.

6. D'ABADAL (1962), p. XXV.

visió històrica determinada del país, fos en qualsevol de les seves etapes. Dit d'una altra manera, la historiografia conservadora catalana —i catalanista— del segle xx va ser Ramon d'Abadal.

Dotat d'una excel·lent preparació tècnica i acadèmica, un clar esperit crític i un perfil polític que l'identificava amb el món regionalista d'Enric Prat de la Riba i Francesc Cambó (amb una remarcable incursió al catalanisme republicà d'Acció Catalana entre 1922 i 1932) abans de la guerra, i els cercles monàrquics de Joan Borbó, comte de Barcelona, durant el franquisme, Ramon d'Abadal va ser una *rara avis* en la historiografia catalana del segle xx.⁷ Sense escola pròpia, aliè al món universitari, va anar construint personalment el seu discurs historiogràfic i interpretatiu, paral·lel al discurs polític que desenvolupà en l'àmbit monàrquic-borbònic, però des d'un vessant culturalment catalanista. Allunyat, per raons òbvies, dels corrents marxistes —«la història economicosocial» era el terme que li agradava utilitzar—, el seu activisme catalanista en l'àmpli camp de la cultura humanística l'immunitzava de qualsevol temptació historiogràfica espanyolista, però el seu moderantisme polític (profundament arrelat després de l'experiència republicana) també l'allunyava de lectures excessivament nacionalistes (per antifranquistes). L'any 1967 ho va deixar ben escrit: «Es donen tantes visions manifestament equivocades, quan no grotesques, en els manuals corrents de l'ensenyança, àdhuc en els llibres de divulgació! El nacionalisme, un errat patriotisme, inspiren sovint aquells manuals i aquells llibres que els coregen, empesos per pressions politicosocials, quan no per manaments directes del poder; això els fa discórrer molt sovint per mons de la fantasia».⁸

2. ELS ORÍGENS FAMILIARS COM UNA PRIMERA EXPLICACIÓ

La historiografia abadaliana madura entre 1910 i 1930 i es desenvolupa plenament entre 1948 i 1968. Els seus pilars fonamentals seran els següents: el

7. Una visió sintètica de conjunt de la historiografia catalana de postguerra (amb Abadal), a Manuel LLADONOSA (1998), «La història a Catalunya després de 1939», a *Història de la cultura catalana*, dirigida per Pere Gabriel, Barcelona, Edicions 62, vol. X, 189-206. També, el *Diccionari d'historiografia catalana* (2003), dirigit per Antoni Simon Tarrés, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

8. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1967), *Els precedents antics a la història de Catalunya*, Barcelona, Selecta, p. 9.

refús a la historiografia marxista més dogmàtica —en la seva versió més mecanicista, però no en la més suggeridora; vegeu la recepció que acaba fent dels treballs de Pierre Vilar—; i la reivindicació de la història «política» —*évènementielle*, en l'expressió francesa, potser més precisa—, però amb elements culturals i socials indispensables per fer-la operativa. No oblida els paràmetres geogràfics i els seus condicionaments per explicar les característiques, no sols topogràfiques, d'un país; la geografia (i la geografia política; per exemple, la Marca Hispànica, nom i realitat),⁹ en certes ocasions, modela el caràcter col·lectiu.¹⁰ D'aquests primers paràmetres es desprèn una de les tesis principals del seu model historiogràfic: la reivindicació de les minories dirigents —o «selectes», segons l'expressió abadaliana— com a motors i directors dels processos històrics. «Selectes» darrere de minories té un sentit, no només de classe: qui dirigeix no és necessàriament una classe dirigent; ho són unes minories (que poden ser socialment heterogènies) ben preparades, ben il·lustrades, capdavanteres en la política, però també en la cultura, en la renovació social. I, encara, queda una darrera línia de treball, que culminarà en les seves reflexions de maduresa, seguint el camí dibuixat per Jaume Vicens Vives, sobre les relacions històriques entre Catalunya i Castella (o Espanya, segons com es vulgui mirar).¹¹

Bona part d'aquests aspectes, desenvolupats per Abadal mateix en molts dels seus treballs de recerca i de síntesi, estan molt vinculats a la seva biografia personal i a la seva trajectòria intel·lectual. Fent referència a la complexa identificació entre l'historiador i el ciutadà, el passat i la seva història personal, familiar i col·lectiva, Josep M. Salrach escrivia: «Abadal va néixer en el si d'una família de grans propietaris de la Plana de Vic, que, en el segle XIX, va tenir un cert paper dins del sistema caciquista. Com és sabut, la base del caciquisme era precisament la fidelitat personal, els vincles de dependència i

9. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1957-1958), «Nota sobre la locució “Marca Hispànica”», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXVII, p. 157-164; reeditat a *Dels visigots als catalans*, vol. I, p. 173-179.

10. En aquest sentit, és modèlic el treball textual i cartogràfic de *Catalunya carolíngia* (1955), volum III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, primera part, IEC, Barcelona. I, no cal dir, alguns dels capítols d'*Els primers comtes catalans* (1958), Barcelona, Vicens Vives, o el pròleg a Jordi VENTURA (1960), *Pere el Catòlic i Simó de Montfort*, Barcelona, Aedos.

11. Valdria la pena fer una lectura paral·lela entre *Notícia de Catalunya* (Barcelona, Destino, 1954), una interpretació històrica de la psicologia col·lectiva del país, i *Les lliçons de la història* (Barcelona, La Magrana, 2009), una lectura històrica, en clau de persistència nacional, del país.

relacions de caràcter paternalista de tradició feudal, un sistema que l'Abadal historiador va estudiar per a l'alta edat mitjana, aplicant, en part, els criteris de la seva experiència personal. Les interconnexions entre el gran propietari i l'historiador són clares al llarg de l'obra abadaliana, i explicitades en una entrevista de 1967, [...] en la qual Abadal va dir-ho sense embuts i amb to desmitificador. El llenguatge mateix del feudalisme era també el d'Abadal quan parlava als masovers que li havien estat “fidels” durant la Guerra Civil. [...] és difícil sostreure's a la idea que entre l'hereu cap de llinatge i el pensament abadalià —i no només abadalià— de les minories dirigents que fan la història hi ha alguna cosa més que simples coincidències». ¹²

Certament, Ramon d'Abadal era l'hereu d'una important família de propietaris rurals de la Catalunya central, els orígens de la qual es podien rastrejar fins al segle XIII. ¹³ De tradició liberal en un territori de conegudes simpaties carlines, Abadal encara va viure la vigència d'alguns costums econòmics i socials més propis de l'edat mitjana: fer l'«amistat» a l'amo, com un acte de reconeixement de vassallatge; el lliurament d'una part de la producció agropecuària per complir uns pactes que, en moltes ocasions, no havien canviat durant segles; un cert llenguatge que incorporava termes ja en desús; etc. L'any 1961, en una entrevista periodística, va ser força clar: «Cuando yo, niño aún, visitaba las tierras de la mano de mi padre, el masovero se acercaba a mí, me besaba la mano —“en feia l'amistat” — y me daba el tratamiento de “missenyor”. Se conservaban aún las fórmulas sociales y patrimoniales del siglo XII. [...] Si, como usted pretende, mis trabajos históricos evocan el ayer de manera convincente, la explicación puede hallarse en que el espíritu de aquel ayer yo no lo aprendí en los libros, sino que lo respiré en mi propia tierra». ¹⁴

El que podríem anomenar una mentalitat determinada i una socialització concreta van configurar, en part, els vectors ideològics i historiogràfics del personatge. A mitjans dels anys seixanta del segle passat, Abadal reconeixia que la seva biografia personal li havia estat enormement útil per desenvolupar-se com a historiador. En una altra ocasió, va declarar que, a més a més de l'obra de Pierre Vilar, Jaume Vicens Vives, Jordi Nadal i Emili Giralt, el seu treball s'havia

12. Josep M. SALRACH (1998), «Ramon d'Abadal i la seva època», *L'Avenç*, núm. 221, p. 58.

13. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1967), *La Casa Abadal del Pradell*, edició privada, Vic.

14. José M.ª ESPINÁS (1961), «Personajes barceloneses. Ramón de Abadal», *El Noticiero Universal*, 6, 12 i 15 desembre.

basat també en el «coneixement històric, bon xic esborradís, de la meua pròpia casa pairal; de l'experiència que m'ha donat la meua condició familiar i personal de pagès, de tradició multiseular, del contacte vivent amb la geografia agrària del país, àdhuc de la certa intuïció històrica que el fregadís de l'ofici em pugui haver proporcionat...». ¹⁵

Format en el catalanisme conservador de la primera dècada del segle xx, Ramon d'Abadal ha quedat lligat a l'anomenada «generació del 17» o «generació de l'Institut», en expressió de Jaume Vicens Vives. ¹⁶ Els historiadors d'aquest grup van destacar pel mestre que van tenir, Antoni Rubió i Lluch, i les coordenades coincidents de la seva formació: una gran convicció positivista, en la qual els documents són la història, parlen de la història passada i l'historiador es limita a transcriure'ls fidelment (i encaixar-los en el relat objectiu); una confiança sòlida en la història del dret i les institucions i en la història cultural, com a fonts principals per entendre la «llarga durada» d'un poble, d'una comunitat, fossin el dret romà i la seva evolució, la *Lex Visigothorum* o els *Usatges de Barcelona* i la pervivència de la llengua, en el cas de Catalunya. D'altra banda, la «generació del 17» es va aixoplugar sota el primer gran projecte institucional que el catalanisme conservador havia aconseguit construir: la Mancomunitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, la primera institució dedicada a l'alta cultura catalana en els àmbits històric, científic i lingüístic, i gran competidora d'una mediocre, grisa i lamentable Universitat oficial. La personalitat i capacitat d'Enric Prat de la Riba, màxim dirigent de la Lliga Regionalista en aquells anys —1907-1917— i president de la Mancomunitat, va ser determinant.

En aquest marc de referència —a més a més de la influència dels mestres espanyols Rafael Ureña i Eduardo de Hinojosa, i dels francesos Maurice Prou, Marcel Thevenin, etc.—, Ramon d'Abadal es va començar a formar com a historiador. L'ambient polític era força transparent: el projecte regionalista de Prat de la Riba i Cambó. Els instruments metodològics, també: els arxius i els seus documents; l'anàlisi freda i objectiva. Molts anys més tard, el 1955, ho va explicar de

15. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1966), «Pròleg. La immigració francesa en el segle xvi i l'aparició de les "cases pairals" catalanes», a JORDI NADAL I OLLER i EMILI GIRALT I RAVENTÓS, *La immigració francesa a Mataró durant el segle xvii*, Mataró, p. 17.

16. JAUME VICENS VIVES (1954), «Teoría de una generación», *Destino*, núm. 887 (7 agost); reeditat a JAUME VICENS VIVES (1967), *Obra dispersa I. Catalunya, ahir i avui*, vol. I, Barcelona, Vicens Vives, p. 470.

forma bastant clara, en un projecte de llibre que no va reeixir: «Ens aplicarem especialment a donar una *interpretació objectiva* de la vida i situació dels nostres avantpassats i de la seva evolució. Aquí topem amb un dels problemes més relliscosos de la història. Si aquesta [...] es basa en la interpretació que de les fonts fa l'historiador, tendeix naturalment a subjectivar-se, bé sigui segons criteris personals d'autor, bé segons sentir general del temps. [...] Si volem entendre bé l'essència i el mecanisme dels esdeveniments històrics, llurs causes i motivacions, llurs finalitats i conseqüències, cal que procurem situar-nos en l'ambient en què es produïren: tota altra posició actualitzant comporta el perill de falsejar la realitat i desembocar a construccions artificioses».¹⁷

3. CANVI DE RUMB

D'altra banda, el marc temàtic es va definir amb els anys: si en la primera dècada del segle xx els treballs fonamentals havien estat sobre institucions o textos jurídics, cap a l'any 1920 —després dels cursos a París, que van ser decisius—, Abadal va virar cap a nous horitzons historiogràfics. La primera raó per justificar el canvi de rumb va ser l'encàrrec oficial de l'Institut d'Estudis Catalans per editar els documents de la Catalunya carolíngia, tots els diplomes anteriors a l'any mil i la col·lecció conciliar, que permetés elaborar «l'estudi dels orígens de la nostra nacionalitat i de les institucions, tan imperfectament coneguda encara».¹⁸ Aquest és l'origen de l'*opus magna* d'Abadal, la *Catalunya carolíngia*, que va ajudar a desenvolupar dos dels elements bàsics de la seva proposta historiogràfica: l'estudi de les classes dirigents —comtes, bisbes, abats, cavallers, etc.— que «fan» la història; i l'anàlisi dels factors de sorgiment i continuïtat històrica d'una comunitat nacional.

La segona raó que va justificar el canvi de rumb van ser les conferències que el professor Josep Calmette, de la Universitat de Tolosa, va dictar a Barcelona el desembre de 1921 sobre «El feudalisme i els orígens de la nacionalitat catalana». Com explicaria Abadal anys més tard, va ser en aquest moment quan va decidir

17. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS (1955), *Gestació històrica de Catalunya*, treball inèdit, AAP.

18. *Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l'any 1921-1922*, p. XII.

investigar a fons —més enllà del treball paleogràfic amb els diplomes carolingis o els estudis historicojurídics— el món carolingi i la seva influència en el desenvolupament històric del país.¹⁹ Trenta anys després de les conferències —la projecció pública de Ramon d'Abadal s'interromp entre 1923 i 1939—, Abadal va oferir alguna resposta concreta a qüestions poc clares que Calmette havia plantejat el 1921: el pas de la Marca Hispànica «des de la situació de *provincia franca*, que prengué en el moment de l'alliberació pels exèrcits francs, fins a la de *regió autònoma* que assolí a darrers del segle IX»,²⁰ tenint en compte que l'historiador occità ofería una data precisa per a aquest fenomen: l'any 865 (una segona qüestió de difícil resposta). I un dubte importantíssim: la genealogia del comte Guifré el Pilós plantejada per Calmette. La proposta era tan poc clara que Abadal va plantejar el que anomenava un assumpte de «congruència històrica» o «sentit comú»: «Vol dir això el que pesa i el valor que té aquest factor psicològic que el bon historiador, el bon coneixedor d'una època i del seu esperit, el mateix temps del fer humà, aplica als seus judicis i a les seves interpretacions. És aquest factor que, per a designar-lo d'una manera o altra, anomeno de congruència històrica, com podríem dir-ne també de versemblança històrica».²¹

4. DESPRÉS DE 1939: UN HISTORIADOR GRAN EN UN PAÍS ESTRANY (I UNS TEMPS NOUS)

Al començament de 1970, arran de la seva mort, el seu gran amic Jordi Rubió i Balaguer (una amistat que creua gairebé tot el segle!) va escriure: «Quan Ferran Soldevila i Vicens i Vives eren les figures sobresortints de la nostra historiografia, Ramon d'Abadal, un darrer vingut i el més vell de tots, hi feia irrupció voltat d'una llegenda que el posava en una categoria com qui diu fora de concurs».²² Certament, la irrupció de Ramon d'Abadal en la segona meitat del

19. Una explicació més detallada, a «El lugar historiográfico de Ramon d'Abadal i de Vinyals en el siglo XX catalán», a RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (2003), p. XLII-XLVIII.

20. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1953), «Necrologia: Josep Calmette», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, p. 104.

21. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1954-1956), «Els preceptes comtals carolingis per al Pallars», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXXVI, p. 288.

22. JORDI RUBIÓ I BALAGUER (1970), «El triomf d'Abadal sobre la circumstància», *Serra d'Or*, 125 (febrer).

segle xx, a la fi de la dècada dels quaranta (en els primers i més durs anys del franquisme), va tenir un ressò notable en un medi cultural i social durament castigat per la repressió franquista. Abadal havia passat la guerra a Itàlia; havia col·laborat amb Francesc Cambó en alguna de les seves iniciatives de suport als sollevats; no havia dubtat en cap moment de la necessitat d'una victòria franquista sobre la revolució (la revolució ho englobava tot); i va tornar el febrer de 1939, inserit en el bàndol dels vencedors. Fins que un expedient de responsabilitats polítiques i la implacable persecució de la llengua i la cultura catalanes (sobretot, l'alta cultura catalana: la liquidació de l'Institut d'Estudis Catalans, per exemple), el van fer conscients dels límits que marcava el nou Estat feixista.²³

Probablement sorprès per la magnitud i brutalitat del programa franquista (que anava molt més enllà del que mai es va atrevir a dur a terme el general Primo de Rivera, a partir de 1923, per exemple), sobretot en el camp cultural i lingüístic, Abadal es va girar cap a l'alternativa monàrquica, representada per un fill d'Alfons XIII, sobrevingut com a hereu de la corona espanyola. La conjuntura 1939-1942 (de la qual no tenim cap mena de manifestació o presa de posició d'Abadal en el dia a dia) devia ser clau perquè es comencés a dibuixar una posició de futur, fonamentada en dos punts: el conservadorisme polític (monarquia, regionalisme, democràcia limitada) i el radicalisme cultural i lingüístic (la batalla per l'alta cultura i la llengua, bé treballant i publicant en català, bé defensant la llengua en l'àmbit públic, bé negociant la legalització i el reconeixement de l'Institut d'Estudis Catalans). L'any 1942 no va dubtar gens quan se'l va convidar a ingressar a l'Institut d'Estudis Catalans (clandestí i inexistent per a les autoritats polítiques i culturals franquistes); i el 1948, es va entossudir a publicar en català *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, a pesar dels molts problemes de censura que l'editor Aymà va patir.²⁴

Tanmateix, fou en l'elaboració d'un altre text, *La batalla del adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda* (1948-1949), on Abadal va començar a mostrar algunes pistes importants del seu projecte historiogràfic personal. *La batalla del adopcionismo...* era un dels primers capítols del primer volum de

23. Francesc VILANOVA (1996), *Ramon d'Abadal. Història i política*, Lleida, Pagès, editors; i Borja DE RIQUER (1996), *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la Guerra Civil i el franquisme*, Vic, Eumo.

24. Francesc VILANOVA I VILA-ABADAL (2003), «El lugar historiográfico...», p. LXXXIV-XCIII.

la magna *Catalunya carolíngia*. A gairebé trenta anys de l'encàrrec de l'IEC, l'historiador aclaria un complicat problema politicoteològic, que va comportar algunes conseqüències importants a la península Ibèrica del segle VIII. Un cop va haver acabat el text, el va enviar al seu amic Jordi Rubió (no perdem de vista que, de tota la colla d'amics dels anys de l'Institut, era l'únic supervivent a Barcelona, juntament amb Abadal; tota una metàfora de la destrossa de la Guerra Civil i la revolució).²⁵ Jordi Rubió li va escriure amb uns comentaris excel·lents; Abadal li va contestar per definir-se com a historiador i fer-li saber la seva opinió sobre l'ofici: «T'han agradat aquelles baralles d'*adoptio* i d'*assumptio*; et desembaflen de la interpretació econòmica de la història. En això, com en gairebé totes les qüestions, jo crec que els homes tenen sempre una certa tendència a l'absolut i que l'absolut, dintre els termes humans no existeix; crec que sobre la història humana hi pesen molts factors, espirituals els uns, econòmics els altres, i si no es vol fantasiejar cal pesar uns i altres i no es pot ésser *ista* de cap cantó. Pesa el diner, però l'enveja, p.e., no pesa? Els comunistes, que volen interpretar econòmicament la història, com expliquen que els obrers prefereixin patir gana i tirania sota un règim comunista que menjar i moure's amb llibertat sota un règim burgès? Hi ha d'haver una raó que no és precisament econòmica».²⁶

No era la primera vegada que Abadal es definia davant del que anomenava la «història economicista» o «història economicosocial», és a dir, la historiografia marxista. L'any 1936, mentre comentava la *Història de Catalunya*, de Ferran Soldevila, es va expressar de manera força contundent: «No creiem pas en l'explicació materialista de la història. L'escola que l'aplica té, com gairebé totes les escoles humanes, el seu punt de raó; té, però, també, com totes les escoles absolutes, un gran percentatge d'error. És de condició humana el voler corregir l'error d'un excés amb l'excés contrari, error contra error. No negarem pas, doncs,

25. Una repassada a la generació del 17, en aquells anys quaranta, explica molt bé què havia succeït en el país: Lluís Nicolau i Pere Bosch Gimpera eren a l'exili i ja no tornarien; Francesc Martorell havia mort el 1935; Ramon d'Alós, el febrer de 1939; Ferran Valls, l'octubre de 1942; Manuel Reventós, també el 1942. A Barcelona, amb Ramon d'Abadal, només quedaven Jordi Rubió i Agustí Duran i Sanpere. Una mica més enllà d'aquest grup, Agustí Calvet, *Gaziel*, vivia autoexiliat a Madrid; Ferran Soldevila havia tornat de l'exili francès, però havia estat bandejat del món acadèmic oficial.

26. Carta de Ramon d'Abadal a Jordi Rubió i Balaguer, 20 de febrer de 1947 (Arxiu Jordi Rubió i Balaguer, AJRB).

la importància que el factor personal té i ha tingut sovint en el descabdellament de la història dels pobles, però tampoc sabríem prescindir de factors tan pesants com el social i el geogràfic».²⁷

Naturalment, un historiador del perfil de Ramon d'Abadal no es podia expressar en uns termes gaire diferents, almenys en un moment tan crític com 1936! Però, gairebé quinze o vint anys més tard (i amb la Guerra Civil i una primera postguerra franquista pel mig), hi podia introduir matisos. L'any 1936, la condemna era al materialisme històric més absolut i dogmàtic; Quinze anys més tard podia destriar una mica, sobretot perquè ell mateix estava treballant en aspectes econòmics, socials i geogràfics (en això continuava essent molt deutor de l'escola francesa, encara que no ho volgués dir en veu alta) que vorejaven aquella expressió tan genèrica de «l'explicació materialista de la història».²⁸

D'economia, demografia i societat de classes —o estaments socials, o desigualtats socials i batalles socials i per la propietat (de la terra, patrimoni, etc.)— en parlava, i molt, en alguns estudis fonamentals dels anys cinquanta. Per exemple, la introducció a *Els comtats de Pallars i Ribagorça* era considerada «una admirable exposición de la demografía de la comarca, de las formas de asentamiento de su población, de las condiciones de su vida económica para saltar [...] a la presión del suelo, distribución de la propiedad, y de igual manera, a la estructura social y la organización social del país», segons el doctor Josep M. Font i Rius.²⁹ I l'any 1954, arran de la publicació d'una altra monografia fonamental, «Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà»,³⁰ Miquel Coll i Alentorn assenyalava les possibles influències dels «nous corrents manifestats en el IX Congrés Internacional de Ciències Històriques celebrat a París

27. [Ramon d'ABADAL I DE VINYALS] (1936), «Política catalana i història de Catalunya», *Revisió. A la recerca d'un ordre*, I-1 (1 gener). D'aquest projecte de revista regionalista només se'n conserven dues maquetes, una a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Casa de l'Ardiaca); i l'altra, a l'AAP.

28. Vint anys més tard, matisava una mica: la «història social-econòmica» (és a dir, el materialisme històric) planteja «que tot ho ha fet la massa: els preus, les estructures socials... Tot això no és nou i, en part, tampoc no és fals» i, amb el temps, «s'incorporarà al programa general o mètodes que té l'historiador per a conèixer el passat» (Baltasar PORCEL, «Ramon d'Abadal, de la història a la política», *Serra d'Or*, IX, núm. 7, juliol 1967).

29. A *Anuario de Historia del Derecho Español*, 25 (1955), p. 918.

30. A *Analecta Montserratensia*, VIII (1954-1955), p. 125-337.

el 1950», de manera que Abadal «concedeix una atenció especial als aspectes econòmics, com havia de fer l'any següent en els volums dedicats als comtats de Pallars i Ribagorça». ³¹

Si l'observació de Miquel Coll és correcta (i no n'hem de dubtar), això ens obliga a aturar-nos un moment en una qüestió que, per manca de documentació directa o testimonis del moment, no es pot afermar amb total seguretat. Ramon d'Abadal i Jaume Vicens es coneixien i s'havien tractat, educadament, des d'almenys la recepció que el segon va fer de l'abat Oliba a *Hispania* i *Destino*. D'això no em podem tenir cap dubte. Des d'aquell moment, Ramon d'Abadal va anar seguint la trajectòria de Vicens fins, per exemple, l'aparició de *Notícia de Catalunya* a finals de 1954? Molt probablement. Es va deixar influir —fins a un cert punt— pels plantejaments historiogràfics de Vicens, més orientats a la història social i els fluxos econòmics, etc., dels seus primers treballs? Abadal no en va parlar mai, almenys amb noms concrets d'obres i autors, però també és probable que recollís allò que més li podia ser útil per al seu prototipus historiogràfic, centrat en la Catalunya carolíngia. El cert és que, com més voltes hi anem donant, més interessant sembla aquesta conjuntura del canvi de dècada per als dos historiadors. ³²

Tot i que tenim poquíssimes notícies directes de la relació d'amistat entre els dos historiadors, les coincidències són àmplies; només cal veure la bibliografia abadaliana dels anys cinquanta, amb un text fonamental com és *Els primers comtes catalans*, publicat per l'editorial Vicens Vives el 1958 (per no parlar de dos textos posteriors: els pròlegs a *Moments crucials de la història de Catalunya* i al primer volum de l'*Obra dispersa*, de Jaume Vicens). Hi havia una relació d'amistat personal i historiogràfica prou important perquè Jaume Vicens considerés Ramon d'Abadal el medievalista de referència inexcusable de la historiografia catalana del segle XX; i Abadal, probablement, va llegir amb molta atenció i profit la valoració que Jaume Vicens va fer del congrés de París: «La historia de los hechos políticos ha perdido definitivamente la primacía que hasta hace

31. Miquel COLL I ALENTORN (1970), «Necrologia de Ramon d'Abadal i de Vinyals llegida a l'IEC el 23 de gener de 1970» (Arxiu Miquel Coll i Alentorn, Barcelona).

32. Ramon d'Abadal no va deixar escrit enlloc si els textos i debats del IX Congrés van interessar-li prou com per sentir-se obligat a modificar el seus plantejaments; cal pensar, però, que sí que va conèixer i va tenir notícia del congrés i del seu desenvolupament. Naturalment, coneixem, i prou bé, la incidència intel·lectual del congrés en Jaume Vicens: Josep M. MUÑOZ LLORET (1994), *Jaume Vicens Vives. Una biografia intel·lectual*, Barcelona, Edicions 62, p. 187-190.

poco había ejercido en el conjunto de esa ciencia. El interés se ha concentrado en la discusión de las ponencias relativas a la historia económica, institucional y social. Esto ha dado lugar a nuevas y aceradas polémicas entre los partidarios del historicismo y los propugnadores del materialismo dialéctico. Por los resquicios existentes entre ambos bloques ha hecho aparición un tercer partido, el de los “demografistas”, o sea el de aquellos historiadores que, considerando insoslayable el examen de los hechos de carácter económico para la comprensión del pasado, intentan rehuir el materialismo histórico, subrayando el papel preponderante de los hechos de población, de la demografía histórica».³³

Molt més pausadament, sense els rampells d'entusiasme que, de vegades, Jaume Vicens expressava per escrit, Abadal va tardar uns quants anys a oferir una opinió personalíssima, i no pas directa, de tot allò que es podia derivar del congrés de 1950. En certa manera, en el seu pròleg a *Moments crucials de la història de Catalunya*, i tenint al cap les reflexions del medievalista francès Phillipe Wolf, matisava el comentari de Jaume Vicens de dotze anys enrere: «El que no es pot ni s'ha d'admetre és que, adjudicant-se un valor d'absolut [història economicosocial] pretengui arraconar la problemàtica que els posaren els nostres passats. Quan Lucien Febvre assenta per a l'historiador la norma de “pas l'homme, jamais l'homme, les sociétés humaines, les groupes organisés”, pot assentar una norma circumstancial per a ell i els seus deixebles, per a una mena d'historiografia, no pas per a la historiografia en general. Nosaltres més aviat tendiríem a dir “l'home, sempre l'home, ell per si, ell dins les societats humanes, ell integrant els grups que organitza, dirigeix i vivifica”». Tot i que aquest no sigui el lloc, en el fons Abadal simplificava una mica massa; una aproximació més detallada als textos de Lucien Febvre —i Marc Bloch—,³⁴ li hauria

33. J. VICENS VIVES (1950), «El congreso internacional de historia de París», *Destino*, 16 setembre (reeditat a *Obra dispersa*, II, p. 477-478).

34. A Marc BLOCH (1999), *Historia e historiadores*, Madrid, Akal, es recull un text que, potser, permetria un cert joc intel·lectual. L'any 1930, Bloch publica una ressenya «del excelente *Recueil des actes de Pépin Ier. et de Pépin II, rois d'Aquitaine (814-818)*», de Léon Levillain, en una col·lecció d'edició de diplomes medievals (exactament, el mateix que l'IEC va encarregar a Ramon d'Abadal el 1920) dirigida per Maurice Prou, un dels mestres d'Abadal a París, quan hi va fer estada. El comentari que hi dedica el podria haver destinat als volums de la *Catalunya carolíngia*, si els hagués pogut conèixer: el discerniment de diplomes falsos; la confusió que comporta «inventar-se» un rei d'Aquitània que mai no va existir, etc. I continuava: «Levillain, con su trabajo ha restablecido la verdad: ejemplo asombroso de la multitud de errores a que se han expuesto los historiadores de la Alta Edad Media —atribuciones falsas de hechos falsos— y del

fet matisar les seves observacions sobre una sentència «febvriana» que, de fet, no representava tota la trajectòria i les propostes de l'historiador francès.³⁵

4. «SÓN UNS HOMES DETERMINATS EL QUI BUFEN LA HISTÒRIA».³⁶ LES MINORIES EN LA HISTÒRIA (I LA POLÍTICA)

El juny de 1949, amb el «prototipus historiogràfic abadalià» (en expressió de Jaume Vicens) en plena expansió, Ramon d'Abadal va avisar del pas que anava a fer en el seu treball. Fonamentalment, passar de l'estricta treball diplomàtic i paleogràfic d'edició d'uns textos reials de l'alta edat mitjana, a «fer història»: «Ordenats i relacionats els documents; valorades i fixades unes petites cròniques; vaig [a] llançar-me a l'estudi que ha d'encapçalar el volum: història dels comtats, sèries comtals, història del bisbat, episcopologi, geografia històrica de la regió, història particular d'esglésies i monestirs, abaciologis...».³⁷ Era la transició lògica de l'estudi diplomàtic pur a l'anàlisi històrica de la configuració dels poders civils i eclesiàstics medievals; però també l'estudi de la geografia, la demografia, la propietat; i, sobretot, l'anàlisi de les elits feudals, enteses com el subjecte del progrés històric: comtes i abats, grans propietaris i bisbes. Era l'anàlisi i estudi de les «minories dirigents», que l'ocuparia els vint anys següents.

La decisió, personal, de quin era el subjecte de la història —i l'objecte de la feina d'historiador d'Abadal—, probablement venia determinada per dos fets. En primer lloc, el convenciment de Ramon d'Abadal —per experiència personal, familiar i política— que la història dels col·lectius avança de la mà d'unes minories dirigents molt determinades, sigui en l'àmbit que sigui: polític, cultural,

---

perfeccionamiento de la crítica diplomática en todo su rigor que explican la amplitud, a primera vista asombrosa, del volumen aquí revisado; en él, los documentos sólo ocupan una pequeña parte, la menor, siendo sobrepasada, con mucho, por la introducción, los aparatos críticos y el índice...» («A propósito de una publicación de diplomas reales», p. 71-73). Caldria comprovar-ho, però molt probablement a la biblioteca de Ramon d'Abadal, al Pradell, s'hi trobarien alguns dels volums (si no tots) de la col·lecció *Chartes et diplômes publiés par les soins de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*.

35. En relació a la complexitat i els matisos indispensables per a entendre Lucien Febvre i l'escola dels *Annales*, una primera aproximació a Peter BURKE (1996), *La revolución historiográfica francesa. La Escuela de los Annales: 1929-1989*, Barcelona, Gedisa.

36. PORCEL (1966), «Ramon d'Abadal...».

37. Carta de Ramon d'Abadal a Jordi Rubió i Balaguer (17 juny 1949).

econòmic, etc., combinant-los tots. Eren aquestes minories les que deixaven els documents que, dècades o segles més tard, analitzarien els historiadors. Testaments, tractats, preceptes i diplomes, actes jurídics, capítols matrimonials...; aquests eren els documents que Abadal estudiava en les seves incursions pel món medieval; i això és el que explicava a Baltasar Porcel i Joan Oliver no va voler entendre.³⁸

En segon lloc, no s'ha de perdre de vista que aquestes minories dirigents —o «selectes», com li agradava dir, també— ja eren el subjecte de l'objecte històric que estudiava: els productors dels preceptes i diplomes carolingis; fossin els comtes i altres càrrecs civils, fossin els eclesiàstics —per exemple, l'abat Oliba— a l'alta edat mitjana.

Efectivament —i torno al plantejament que feia el professor Josep M. Salrach, que he citat al començament d'aquest text—, Abadal va fusionar —o sintetitzar— el seu passat familiar, la seva posició social contemporània i el «prototipus historiogràfic» que anava elaborant any rere any. El 1958, en una sessió de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, es va despenjar amb una interpretació molt personal de certs aspectes de la història catalana del segle XIX, on es veia clarament que havia llegit Jaume Vicens (i, fins i tot, potser n'havia parlat amb ell) i algunes de les seves reflexions sobre les generacions en la història. En la seva intervenció, Ramon d'Abadal es va centrar a descriure un territori que coneixia prou bé, la «Catalunya vella» —la seva, la de la plana de Vic i voltants; en definitiva, la corresponent a la Marca Hispànica—, on el motor de l'evolució històrica eren els grans propietaris —com els seus avantpassats, començant pel seu pare, Joaquim d'Abadal i Calderó—, que farien la connexió entre el món rural i el món urbà a mitjans d'aquell segle, enviant els seus fills segons, els fadrísters, a ciutat a estudiar (fonamentalment, Dret, però també enginyeries,

38. PORCEL (1966), «Ramon d'Abadal...». La menció als testaments va comportar una resposta de Joan OLIVER (1967) («Tros de paper», *Serra d'Or*, any IX, núm. 9, setembre, p. 47), en el sentit que l'argument abadalià era «un punt de vista de terratinent. Així, doncs, ¿els qui no tenen res per a omplir inventaris i darreres voluntats, no compten? Penso en el "testament" de François Villon o en aquell empordanès (de Palafrugell, em sembla) que feu testament per deixar la seva ànima al diable!». En la seva rèplica, Ramon d'Abadal limitava la qüestió als testaments de reis i comtes, «que afectaren per molt de temps la història de Catalunya: els del comte Guifré, del rei Jaume I, per exemple. Hi ha historiadors que opinen que aquests testaments contradeien l'obra de tota la vida del testador: jo opinava que constituïen "la projecció de la seva intenció vital" ...» («Respostes a un article de Joan Oliver», *Serra d'Or*, any X, núm. 100, gener 1968, p. 31).

Medicina, etc.; pocs Filosofia i Lletres). Aquests joves alimentarien el corrent més important del primer catalanisme de la fi del Vuit-cents: «Hay el caso especial del absentismo de los segundones o *fadristerms*, de los cuales, los más dotados intelectualmente, son enviados a Barcelona a estudiar una profesión liberal o a dedicarse al comercio, y que contribuyen a engrosar los minorías dirigentes de Barcelona».³⁹

Però, per què les minories eren el pilar fonamental de la història, almenys en el cas català? Perquè, a més a més del poder efectiu i el domini social, i la possibilitat de «conduir» els esdeveniments, van garantir la continuïtat nacional del país: «En el poble actual existeix un sector, encara avui probablement el més nombrós, segurament el que continua donant el to, que, si podíem establir les genealogies familiars, trobaríem que deriva d'aquella població que durant vora set-cents anys visqué damunt terra catalana sota regiment romà».⁴⁰

Continuïtat, doncs, del país a partir de «l'estabilitat de radicació, enganxada a la propietat de la terra, i al fet d'haver guardat els papers que ho documenten», de les famílies «antigues», senyorials o pageses.⁴¹ I el pas següent en aquesta operació d'identificació del subjecte de la història col·lectiva era identificar aquestes famílies amb unes minories que s'haurien format al llarg de l'evolució històrica:

El progrés del món no es deu a les masses, a l'home comú, sinó a les grans individualitats, a les minories selectes dirigents. És l'home qui bufa la història, després el poble la fa. Les actuals democràcies dels pobles més cultes són una cosa molt fina, però també elles són impulsades i conduïdes per unes individualitats directores. El vertader historiador no pot deixar de prestar el màxim interès al motor propulsor, àdhuc per sobre la posterior marxa abassegadora del poble que rutlla sota l'impuls del moviment rebut.

I, al bufador de la història, podreu posar-li el nom que el seu temps comporti: geni, mestre, sant, rei, emperador, cabdill, estadista, secretari,

39. Citat a VILANOVA (2003), «El lugar historiográfico...», p. XII-XIII i CXLIII-CXLV. Anys més tard, en l'entrevista que li va fer Baltasar Porcel, hi va tornar: «Quan es va formar el catalanisme polític, que fou una creació dels fills segons de les cases de pagès que venien a estudiar i a exercir a la ciutat, el meu pare també va ésser catalanista».

40. D'ABADAL (1967), *Els precedents antics...*, p. 131.

41. PORCEL (1966), «Ramon d'Abadal...», ja citada.

president. Sabem que sovint es tractarà només d'un nom i que darrere seu, vertadera màquina propulsora, hi haurà un altre nom amagat o bé tot un equip. Tant se val. Sempre seran unes individualitats excepcionals i sempre llur obra tindrà el caràcter d'espectacle damunt la grisor de la vida popular. I quan el poble doni a la vegada el seu espectacle ho farà sempre mogut, incitat, per uns quants propulsors, per unes personalitats inspiradores.

La política, la direcció de la marxa evolutiva de la humanitat, és l'obra d'uns quants. D'aquests quants i de llur obra directiva vol saber la historiografia; sense que això suposi, ans ben al contrari, que es desinteressi de la pròpia marxa, en ella mateixa, de la humanitat.⁴²

La contundència de les afirmacions abadalianes s'aguantava sobre dos elements: l'experiència biogràfica i històrica d'ell mateix, la seva família, la seva classe social; i el subjecte historiogràfic definit des de 1920, quan es va encarregar d'editar els diplomes carolingis referents als comtats catalans. Tot plegat, a més a més, entrellaçant minories dirigents, continuïtats històriques i identitat nacional. Però, segur que el prototipus podia funcionar més enllà del segle X, el va posar a provar en una altra època històrica posterior. Aquest era el desafiament que Abadal feia als seus col·legues i lectors, quan va acceptar el repte de l'encàrrec de Ramón Menéndez Pidal: «Pedro el Ceremonioso y los inicios de la decadencia política de Cataluña».⁴³

Aferrat al model de les minories dirigents, començava per apuntar críticament Pierre Vilar, la qual cosa donava una bona idea de la capacitat de Ramon d'Abadal d'estar al dia de la historiografia i, a la vegada, lligar amistats i coneixences. Segons ell, Pierre Vilar «atiende preferentemente al aspecto económico-social del tema, prescindiendo a la vez de su faceta política y de la influencia que las minorías directoras, incluso ciertas individualidades relevantes, pudieran tener en la marcha evolutiva y oscilante del proceso histórico».⁴⁴ Aparentment, a Pierre Vilar Abadal hi oposava una interpretació més política,

42. D'ABADAL I DE VINYALS (1968), «Introducció», a *Moments crucials...*, p. XXI-XXII.

43. Ramón MENÉNDEZ PIDAL (1966) (dir.), *Historia de España*, vol. XIV: Luis SUÁREZ FERNÁNDEZ; Juan REGLÁ CAMPÍSTOL, *España cristiana. Crisis de la reconquista. Luchas civiles*, pròleg de Ramon d'Abadal, Madrid, Espasa-Calpe. Edició pòstuma en català: *Pere el Cerimoniós i els inicios de la decadència política de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1972.

44. D'ABADAL I DE VINYALS (1966), «Pedro el Ceremonioso...», p. X.

ja que deia que l'anàlisi economicasocial «no puede explicar por completo» la decadència política i, fins i tot, cultural.⁴⁵ Però, era menys historiador *évènementielle* del que ell mateix pensava. Darrere la seva insistència en el paper fonamental de les minories dirigents de l'època, de l'actuació de Pere el Cerimoniós i les repercussions de les seves accions i de les Corts, s'amagava una anàlisi molt fina de les realitats demogràfica, social i econòmica del segle XIV català. De fet, per primera vegada en una recerca de Ramon d'Abadal, es preocupava d'estructurar un esquema totalitzador dividit en tres àmbits: l'econòmic i demogràfic; les minories dirigents —la història social d'una elit política i econòmica—; i, en tercer lloc, la dimensió política del regnat. Com escriuria Josep M. Salrach, es tractava d'«un estudi remarcable de la societat del segle XIV, la demografia i l'economia».⁴⁶

L'any 1967, en el que es podria considerar el seu testament historiogràfic, el pròleg al primer volum de l'*Obra dispersa* del seu amic Jaume Vicens Vives, Abadal tancava un cercle de treball i d'anàlisi, que va tenir unes primeres conreacions els anys 1948-1949, amb el llibre sobre l'abat Oliba, el discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, i s'estenia fins a Pere el Cerimoniós. Però la llavor d'aquest treball, d'aquest prototipus o model, s'havia plantat un llunyà 1921, quan li fou encarregada la *Catalunya carolíngia*.

Ara, a vint anys de la seva aparició en la postguerra franquista, feia una síntesi extraordinària entre la seva tesi sobre les minories i tot allò que van aportar, i ell va aprendre, de Jaume Vicens Vives i Pierre Vilar:

Com sempre he cregut que el progrés humà era fill de les grans individualitats i de les minories selectes, per això «l'home comú», la massa, no m'ha interessat gaire més que com a teló de fons sobre el qual aquelles actuaven; la història, al meu fal·lible entendre, fou dirigida, inspirada, per aquelles individualitats o minories; després la massa l'actuà passivament, amb tot el seu pes considerable. A la historiografia, l'interessen les unes i l'altra, cap en exclusiva.

45. *Ibid.*, p. XIV.

46. JOSEP M. SALRACH (1988), «Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador dels orígens de Catalunya», a *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*, Barcelona, Generalitat, p. 146.

Cal acceptar que aquesta «altra», el teló de fons, havia estat bastant negligit per la nostra historiografia, i que aquí rau la importància de Vicens i Vives i dels seus companys —em permeto de recordar especialment Vilar— en fer-nos obrir els ulls sobre aquest mancament.

Jo mateix, en un dels meus últims estudis, *Pedro el Ceremonioso y los comienzos de la decadencia política de Cataluña*, he procurat de presentar el teló de fons demogràfic, social i econòmic, abans de projectar-hi al damunt l'estructura i l'actuació de les minories dirigents i la figura cabdal del rei; és probable que sense les crides de Vicens i Vives no hagués donat a aquell teló de fons tota la importància que pren en el conjunt del quadre, i que aquest hagués sofert del mancament.⁴⁷

Quedava lluny l'historiador de les institucions i el comentarista de textos jurídics; el positivista impecable format en la paleografia i la diplomàtica de la veterana École des Chartes francesa. Pels volts de 1967 havia llegit amb molt de profit Jaume Vicens i Pierre Vilar; havia seguit i elogiat el treball de dos deixebles de Vicens, Jordi Nadal i Emili Giralt; el que havia començat amb uns mestratges gairebé vuitcentistes (Antoni Rubió i Lluch, Eduardo de Hinojosa, Rafael Ureña, Prou i Thevenin, etc.), Abadal ho actualitzava constantment fins a arribar a culminar el model, posant-lo al dia (Jordi Nadal i Emili Giralt). Sense oblidar, però, que un país es construïa i avançava a partir «de la intelectualidad sana que al fin y al cabo son siempre las minorías selectas las que dirigen y arrastran al país».⁴⁸

I a Jordi Nadal li va recordar que ell, Ramon d'Abadal i de Vinyals, era un burgès, «em sento burgès i opino que la burgesia, i no la massa, és la que ha de salvar l'esperit. La direcció del món, la bona direcció, és un afer de les minories, de les bones minories». Com a la Catalunya carolíngia, en el segle xx català la conducció del país també era un assumpte de «les bones minories».⁴⁹

47. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS (1967), «Pròleg» a JAUME VICENS VIVES, *Obra dispersa I...*, p. XII-XIII.

48. *Informe al conde de Barcelona* (maig 1961), text inèdit (AAP).

49. Esborrany de carta a Jordi Nadal (14 desembre 1965, AAP).